

Adolygiad o gynnydd GwE - Hydref 2019

Cefndir a sylfaen dystiolaeth

Cefais gyfarfod ag amrediad o gymheiriaid uwch o GwE, a rhoddwyd brîff i mi ar ddatblygiadau ers fy adolygiad diwethaf yn hydref 2018. Yn ychwanegol, cefais gyfarfod â rhai Ymgynghorwyr Cefnogi Gwelliant (YCG) a swyddogion allweddol o GwE sy'n arwain ar:

- ymgysylltu â chymheiriaid;
- cefnogaeth ar gyfer Cwricwlwm i Gymru;
- prosiect Ymchwil Gweithredol Asesu Ffurfiannol; a
- trawsnewid Anghenion Dysgu Ychwanegol

Cefais sgwrs hefyd â:

- grŵp o Benaethiaid (cynradd ac uwchradd) o nifer o wahanol awdurdodau lleol yn y rhanbarth;
- deilyddion portffolio addysg dau awdurdod lleol - sydd hefyd yn gadeirydd ac is-gadeirydd Cyd-bwyllgor GwE; a
- cadeirydd Bwrdd Rheoli GwE (un o'r Cyfarwyddwyr Addysg - sgwrs ar y ffôn).

Yn ogystal, dangosodd staff GwE y cynnydd a wnaed gyda G6 ers y llynedd, a hefyd y meddalwedd tracio a ddefnyddir bellach mewn mwy na 40% o ysgolion y rhanbarth.

Arsylwadau cyffredinol

Cefais fy nghalonogi'n fawr gan yr ymweliad. Pan wnes i adolygu gwaith GwE y llynedd, roedd y gwasanaeth eisoes yn gwneud cynnydd cryf yn y cyfeiriad y cytunwyd arno ar gyfer y daith, ond ers hynny mae'r cynnydd naill ai wedi cyflymu'n sylweddol neu, o leiaf, wedi mynd rhagddo yn gyson. Mae GwE yn parhau ar ei daith dri cham, o fod â phrif ffocws ar herio a monitro, i brif ffocws ar gefnogi gwelliant a thuag at ffocws pennaf ar feithrin capasiti ar gyfer system sy'n hunan wella.

Roedd yn galonogol clywed gan Benaethiaid am y trawsnewid a fu yn null GwE o weithredu yn y blynyddoedd diwethaf, ac am eu cefnogaeth gref o ansawdd y cymorth maent yn dderbyn. Roedd hefyd yn dda clywed yr adborth cadarnhaol gan ddeilyddion portffolio a'r cyfarwyddwr addysg, sydd oll yn gwbl argyhoeddedig bod GwE yn cynnig gwerth da am arian. Siaradodd YCG a chyd-weithwyr eraill o GwE yn gadarnhaol iawn hefyd am y newid mewn diwylliant o fewn GwE, ac am sut y maent yn teimlo wedi'u grymuso, ac yn llai ynysig. Nid oeddwn yn siomedig am gynnydd yr un agwedd ar y gwaith a archwiliais, er bod nifer o heriau o hyd.

Rhesymau dros fod yn ffyddiog / meysydd o gryfder

1. **Arweinyddiaeth a diwylliant** Mae datblygu diwylliant o fod yn agored ac yn gwrando yn amlwg iawn yn GwE. Mae Benaethiaid a rhanddeiliaid eraill yn sôn am natur hyblyg, agored ac ymatebol GwE. Mae ffocws ar *"perthynas, perthynas, perthynas"*. *"Ni ellir gwella ysgolion heb gynnwys ysgolion"*. Mae tîm arweinyddiaeth GwE yn modelu'r diwylliant a'r ymddygiadau sy'n ofynnol. Mae ffocws ar ddatblygiad a hyfforddiant i staff mewnol, er mwyn helpu i sicrhau bod staff yn rhannu gweledigaeth gyffredin a strategaeth y cytunwyd arni. *"Rydym ar y daith gyda'n gilydd, a chyd a ein hysgolion"*. *"Arferai'r diwylliant yn GwE fod yn fwy 'o'r brig i lawr', ond teimlaf yn awr bod pobl yn gwrando arnaf i ac fy mod yn helpu i siapia'r dyfodol"*. Mae'r arweinyddiaeth yn strategol, yn ystyriol, yn fyfyrionol, yn agored i her ac yn wleidyddol graff. *"Mae Arwyn wedi ymroi i weithio mewn partneriaeth"*. *"Rwyf wedi dysgu cymaint o fod ar y Tîm Arweinyddiaeth - pwysigrwydd bod yn agored, yn dryloyw, yn strategol a dysgu gan y naill a'r llall"*. *"Mae hyn yn gyfnod o newid mawr, ond*

rwyn ffyddiog bod strategaeth gydlynol ar waith wrth fynd ymlaen, a'n bod i gyd ar yr un llwybr"

- 2. Ymgysylltu â chymheiriaid, clystyrau ac adolygu gan gymheiriaid** Gwneir cynnydd sylweddol wrth ddatblygu effeithiolrwydd ar y cyd drwy glystyrau ysgolion. Yn sgil cyfarfod pwysig i Benaethiaid y rhanbarth ar 22 Ionawr 2019, rhoddwyd perchenogaeth i Benaethiaid ddatblygu egwyddorion adolygu gan gymheiriaid, ac i gytuno ar y ffordd ymlaen gyda gweithio clwstwr. Mae hyn wedi hwyluso peilot diddorol iawn, ble mae dau ddull gwahanol iawn o adolygu gan gymheiriaid yn cael eu treialu, ac mae'r ddau ddull yn cydymffurfio â'r egwyddorion hyn: a) Y Rhaglen Partneriaeth Ysgolion (*The Schools Partnership Programme*) dan arweiniad yr *Education Development Trust*, sy'n darparu strwythur cyffredin, yn rhoi gwerth i rôl yr "Hwyluswyr Gwelliant" ac yn rhoi hyblygrwydd i ysgolion benderfynu ar ffocws yr adolygu a b) Dull gweithredu fwy lleol o'r 'gwaelod i fyny', ble cytunir ar ffocws cyffredin ar gyfer adolygu gan gymheiriaid ar draws y clwstwr. Yn hanfodol, gwnaed asesiad gwaelodlin er mwyn gallu ystyried effeithiolrwydd y ddau ddull dros amser.

Bu newid pwysig hefyd yn natblygiad y clystyrau cwricwlwm, gydag ysgolion yn datblygu eu cynlluniau eu hunain, cyhyd â'u bod yn bodloni meini prawf penodol. Mae'r clystyrau cwricwlwm hefyd wedi cael peth llwyddiant wrth ddatblygu a hyfforddi hwyluswyr clwstwr, sy'n helpu arweinyddiaeth system i fynd y tu hwnt i'r Pennaeth. Yn ogystal, mae'r clystyrau ADY wedi gwneud cynnydd da ers fy ymweliad y llynedd.

Mae'r symud tuag at fwy o weithio clwstwr, sy'n meithrin her a chefnogaeth gan gymheiriaid a chanolbwytio ar wella deilliannau disgyblion, yn gam pwysig iawn. Mae ysgolion yn frwdfrydig ynghylch y dull gweithredu hwn. *"Ni sydd biau fo, ond rydym yn cael her a chefnogaeth ddefnyddiol"*. Maent yn deall bod cystadlu rhwng ysgolion am lefydd yn her i gydweithio ysgol-i-ysgol effeithiol, ond maent hefyd yn deall bod y symud cenedlaethol tuag at leihau system o atebolrwydd lle mae llawer iawn yn y fantol yn helpu'r cydweithio i fod yn fwy seiliedig ar ymddiriedaeth a thryloywder. Ystyria Pennaethiaid bod y symud hwn at ddull gweithredu sy'n fwy cydweithredol yn arwyddocaol iawn: *"Byddwn yn edrych yn ôl ac yn dweud 'dyma pa bryd y newidiodd pethau'". Mae'n gyfnod allweddol i Gymru"*.

Ffordd GwE o fynd ati o hyd yw bod ysgolion yn arwain y gwaith hwn gyda chymorth a chefnogaeth gan GwE, yn hytrach na thrwy orfodi dull 'o'r brig i lawr'. Ond nod GwE yw helpu i ddatblygu'r diwylliant a darparu'r gefnogaeth i wneud hyn yn fwy tebygol o fod yn effeithiol, fel bod y symud at adolygu gan gymheiriaid yn un "o wirfodd, ond yn anorfod". Yn fy marn i, nid ydynt eto wedi cyrraedd system sy'n hunan wella, ond maent ar y ffordd.

- 3. Lleihau llwyth gwaith a biwrocratiaeth** Mae'n gyfnod dyrys i addysgwyr yng Nghymru wrth iddynt geisio gweithredu Cenhadaeth ein cenedl a'i siapio i fodloni eu cyd-destun lleol. Mae capasiti a llwyth gwaith, felly, yn bryderon mawr. Caiff datblygiad pellach G6 effaith gadarnhaol iawn ar leihau llwyth gwaith ysgolion ac YCG. Mae gwaith pellach i'w wneud ar hyn, ond gyda 84% o ysgolion bellach yn ei ddefnyddio dengys tystiolaeth anffurfiol ei fod yn lleihau llwyth gwaith Pennaethiaid yn sylweddol, ac yn fodd i YCG roi mwy o sylw i drafod y ffordd ymlaen a rhoi cymorth i'r ysgol, yn hytrach na threulio amser yn llunio adroddiadau. *"Rwyf wrth fy modd efo fo. Mae wedi arbed oriau ac oriau o waith"* (Pennaeth). *"Byddwn yn treulio oriau yn llunio adroddiadau heb wybod yn iawn pam fy mod yn eu hysgrifennu"* (YCG). Mae hefyd yn annog tryloywder, ac yn cefnogi gwasgaru'r arweinyddiaeth mewn ysgolion. Mae pawb yn y system ar ei ennill. Bydd protocol, sut y defnyddir hyn wrth symud ymlaen a phwy sydd gan fynediad i'r data, yn bwysig. Yn ogystal, mae'r meddalwedd tracio newydd yn

helpu ysgolion i ganolbwyntio ar gynnydd grwpiau o ddisgyblion, gan felly gefnogi gwell dialog proffesiynol ar yr hyn ddylai ddigwydd nesaf.

Mae cymorth proffesiynol effeithiol iawn gan reolwyr perfformiad, cyllid a data, a'u staff, yn fodd i staff gwella ysgolion weithio'n fwy effeithiol. Mae'r aelodau staff hyn yn darparu gwybodaeth ac adroddiadau o safon uchel, sy'n hwyluso cyfeiriad y daith ac adrodd i amryfal gynulleidfaoedd.

4. **Craffu** Yn ystod fy ymweliad y llynedd, nodais y gallai'r newidiadau i'r system atebolrwydd arfaethedig, hynny yw canlyniadau profion ddim yn cael eu cyfuno mwyach nac Estyn yn graddio ysgolion (ac eithrio'r rhai hynny mewn mesurau arbennig), arwain at broblem o ran y disgwyliadau o aelodau etholedig yn eu rôl craffu. Mae hyn eisoes yn bryder, a bydd angen ei drin yn ofalus. Fodd bynnag, fe'm calonogir o weld symud at graffu sy'n fwy ymarferol, sydd a wnelo ag ysgolion unigol, a bod aelodau craffu yn ymweld ag ysgolion ac, yn wir, yn cysgodi YCG.
5. Darparu **cymorth gwahaniaethol a dibynadwy** sy'n seiliedig ar angen. Roedd GwE eisoes yn symud yn gadarn i'r cyfeiriad hwn y llynedd. Fe'm calonogir o weld cynnydd da ar hyn, gyda mwy fyth o Benaethiaid uwchradd mewn swydd a Phenathiaid profiadol yn y rôl YCG (gan felly roi gwell hygyrdd i'r rôl yng ngolwg Penaethiaid uwchradd), a dull mwy ymatebol a phenodol byth o fodloni anghenion ysgolion ac awdurdodau lleol. Mae'r ffocws hwn ar ddefnyddio ymarferwyr yn hytrach na dim ond yr arbenigwr yn y canol yn parhau i ddatblygu, gyda rhagor o ymarferwyr yn arwain DPP ac YCG yn broceru mynediad i arfer dda mewn ysgolion eraill. Dywedodd Penaethiaid wrthyf bod y broceru hwn bellach yn cynnwys gwell ffocws ar ddialog a gwaith dilynol, yn hytrach na dim ond un ymweliad yn unig.
6. Mae GwE yn rhan bwysig o helpu i sicrhau **cydlynedd** o ran amryfal bolisiau cenedlaethol, a helpu ysgolion i wneud synnwyr ohonynt ar lefel leol. Mae hyn yn arbennig o wir am y gwaith o drawsnewid ADY, a hefyd pan ddaw i gefnogi datblygiad y cwricwlwm i Gymru, lle mae peth ansicrwydd o hyd mewn ysgolion o ran faint o waith ddylid wneud yn awr, a faint ddylid ei adael tan eto. Mae rôl GwE fel cyfrwng rhwng y llywodraeth ac ysgolion yn un bwysig - helpu ysgolion i ddeall polisiau'r llywodraeth a rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf iddynt am ddatblygiadau cenedlaethol, a hynny ar yr un pryd â rhoi adborth adeiladol i weision sifil am yr heriau ar lawr gwlad.

Heriau/pryderon

1. **Gorgyffwrdd a dyblygu rhwng GwE a'r awdurdodau lleol** Mae'n galonogol bod partneriaeth go iawn yn datblygu rhwng GwE a'r awdurdodau lleol a bod y berthynas ag awdurdodau cystal, o leiaf, â'r llynedd, os nad gwell. Rhoddir gwedd gliriach i rolau, cryfheir y berthynas a datblygir dulliau gweithredu effeithiol. *"Rôl GwE yw cefnogi a herio; rôl yr awdurdod lleol yw atebolrwydd a gwaith statudol"*.

Mae posibilrwydd y bydd gwaith yr awdurdodau lleol ar gynhwysiant, llesiant ac ADY yn gorgyffwrdd â'r gwaith y mae GwE yn wneud eisoes, neu â'i waith yn y dyfodol. Mae angen gweithio ymhellach ar y materion gorgyffwrdd hyn.

2. **Mae materion sy'n ymwneud â chyllid** yn her i'r rhanbarth. Ni phenodwyd staff yn lle ambell aelod staff canolog yn GwE a bu cryn fynd a dod ymhlith YCG, sydd oll wedi gwneud dilyniant a pharhad a meithrin ymddiriedaeth gydag ysgolion yn anoddach (er, ar yr ochr gadarnhaol, bu hyn yn fodd o ddod ag arbenigedd newydd i GwE). Mae ysgolion hefyd yn ei chael hi'n anodd cyflawni'r holl ddisgwyliadau sydd ohonynt tra bod cyllidebau tynn ar waith. Mae awdurdodau lleol hefyd dan bwysau i barhau i ddarparu gwasanaethau. Nid yw'r materion hyn yn rhai aruthrol, ond maent yn heriau ychwanegol i'w goresgyn er mwyn cael llwyddiant ar draws y system.
3. **Recriwtio a chadw arweinwyr ac athrawon** Mae hyn yn fater sylweddol o hyd mewn llawer o ysgolion, yn y sector uwchradd, mewn ysgolion llai ac yn arbennig cyfrwng Cymraeg. Mae mwy o ysgolion bach yng ngogledd Cymru nag mewn rhanbarthau eraill. Efallai na fydd darparu cymorth allanol o safon uchel yn ddigon i sicrhau bod ysgol heriol yn gwneud cynnydd os yw'r ysgol yn ei chael hi'n anodd denu arweinwyr ac athrawon pwnc o safon uchel. Erys perfformiad ysgolion uwchradd yng nghyfnod allweddol 4 yn bryder.

Argymhellion:

Mae GwE yn mynd i'r cyfeirid cywir, ac nid rwan yw'r amser i newid ei ddull gweithredu sylfaenol na bodd prif negeseuon ei strategaeth gyda llwyth o fanylion. Mae nifer cynyddol o ysgolion yn gefnogol, datblygir ymddiriedaeth a chapasiti, mae clystyrau yn dod yn fwy effeithiol, mae adolygu gan gymheiriaid ar fin llwyddo ac mae agwedd gadarnhaol a brwdfrydedd yn amlwg. Mae'n glir bod arweinyddiaeth GwE yn effeithiol.

Yn y flwyddyn i ddod, bydd angen ffocws mwy byth ar addysgu a dysgu, ac ar ddatblygu gweledigaeth ar gyfer y cwricwlwm sy'n cymhwysu egwyddorion Cwricwlwm i Gymru at y cydestun lleol. GwE sydd yn y sefyllfa orau i arwain y ffordd ar hyn, o gofio ei bwyslais ar weithio clwstwr a hwyluso system hy'n hunan wella mwy a mwy.

Mae'n galonogol iawn y gwnaed cynnydd, yn fy marn i, ar naw argymhelliad fy adroddiad, ac nid oes rheswm dros newid y naw argymhelliad hyn flwyddyn yn ddiweddarach. Ar adegau, y ffordd ymlaen yw parhau gyda'r hyn a ddechreuwyd, ond i wneud hynny mewn mwy o ddyfnder a chyda peth mireinio. Dyma adeg o'r fath. Mae argymhellion y llynedd yn parhau, ond yn awr byddwn yn ychwanegu "parhau" at bob un, a'u haddasu fymryn mewn rhai achosion.

1. Parhau â dull graddol a gwahaniaethol o arwain a chefnogi newid. Bydd hyn dal yn "flêr", a bydd anghenion ysgolion yn wahanol. Beth sydd ei angen yma yw "arweinyddiaeth gynnil". Bydd angen weithiau defnyddio YCG yn ôl eu cryfderau (er enghraifft, neilltuo'r rheini sy'n well o ran ymyrraeth fwy uniongyrchol i'r ysgolion hynny sydd arnynt angen ymyrraeth fwy uniongyrchol).
2. Parhau i fod yn glir ynghylch yr hyn sy'n troi'r fantol o ran ymyrraeth, a pharhau i beidio â chyfaddawdu pan fo plant yn colli'r cyfle i gael addysg dda. Peidio â cholli'r "ymyl caled", a pheidio ag osgoi'r sgwrs heriol. Ond eithriad fydd hyn, yn hytrach na'r arferol.
3. Parhau i ddatblygu llwyddiant a'i rannu a'i ledaenu, a hynny trwy froceru cefnogaeth ysgol-i-ysgol a dulliau eraill o gyflwyno arfer ragorol i athrawon ac arweinwyr. Gall y Prosiect Ymchwil Gweithredol Asesu Ffurfiannol fod yn rhan bwysig o hyn, fel y gwaith clwstwr. Yn benodol, gall adolygu gan gymheiriaid helpu'n sylweddol gyda hyn, a dylai hyn, gobeithio, fod yn ddeiliant yn yr arfarniadau.

4. Parhau i chwilio am athrawon ac arweinwyr tra thalentog, gan ddefnyddio'r gwaith clwstwr a rhaglenni megis y rhaglen i ddarpar arweinwyr i annog unigolion i symud ymlaen. Ystyried efallai defnyddio fframwaith datblygu talent?
5. Parhau i geisio defnyddio staff ysgolion fwy a mwy mewn datblygiad proffesiynol. Dod o hyd i ragor o ffyrdd o annog a hwyluso ymarferwyr rhagorol i arwain datblygiad proffesiynol ar lefel ysgol ac ar lefel clwstwr. Ystyried sut y gellir gwreiddio hyn yn ddyfnach yn niwylliant ysgolion a chlystyrau.
6. Parhau i hoelio sylw clystyrau ar amcanion tryloyw sy'n seiliedig ar ddeilliannau ar gyfer disgyblion. Bod yn agored ynghylch hyn, ac annog rhannu'r deilliannau arfaethedig ag awdurdodau lleol, Estyn a rhieni. Gwneud eich gorau i gefnogi a datblygu "arweinyddiaeth ochrol", sy'n set o sgiliau gwahanol i sgiliau "arweinyddiaeth sefydliadol".
7. Parhau i ddatblygu strategaeth adolygu gan gymheiriaid a'i harfarnu. Defnyddio dull "profi a dysgu" yn y flwyddyn i ddod.
8. Datblygu gwedd gliriach ar rôl yr "arweinydd system". Mae hyn yn cysylltu â'r sylw ar "arweinyddiaeth ochrol" yn 6. Mae'r amser yn iawn i wneud rhagor ar hyn yn y flwyddyn i ddod wrth i weithio clwstwr symud i'r lefel nesaf.
9. Parhau i edrych tuag allan, a chrosawu her o'r tu allan i ogledd Cymru. Dengys y gwaith gyda Shirley Clarke ar asesu ffurfiannol a'r gwaith gyda'r Education Development Trust ar adolygu gan gymheiriaid, ymhlith pethau eraill, bod gwerth i edrych tuag allan, ond mae'n bwysig gosod pethau mewn cyd-destun er mwyn bodloni anghenion ysgolion yng ngogledd Cymru, fel a wneir yn eich Prosiect Asesu Ffurfiannol a'r Rhaglen Partneriaeth Ysgolion.

Casgliad

Yn wir, fe'm calonogwyd yn fawr am y cynnydd a welwyd flwyddyn yn ddiweddarach. Bodlonwyd fy nisgwyladau, a rhagorwyd arnynt mewn rhai achosion. Nid rwan yw'r amser i gollu'ch plwch (*Now is not the time to lose your nerve*), ond i ymdrechu o'r newydd a defnyddio'r cyffro a'r brwdfrydedd sy'n amlwg mewn ysgolion. "*Rwan yw'r adeg orau yn fy ngyrfa addysgol. Rwyf wir yn teimlo y gallwn symud pethau ymlaen ar hyd a lled Cymru*".

Steve Munby 2 Hydref 2019